

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Географічний факультет

Кафедра географії України та регіоналістики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан географічного факультету

Мирослав ЗАЯЧУК

“ 29 ” серпня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
РИТОРИЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

вибіркова

Освітньо-професійна програма «Географія»

Спеціальність 014.07 Середня освіта (Географія)

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Факультет географічний

Мова навчання українська

Чернівці 2025 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Риторична культура вчителя закладу загальної середньої освіти» складена відповідно до освітньо-професійної програми (Географія).

Розробник:

Куриш Наталія Костянтинівна – асистент кафедри географії України та регіоналістики, кандидат педагогічних наук.

Викладач, що забезпечує читання даної навчальної дисципліни:

Куриш Наталія Костянтинівна – асистент кафедри географії України та регіоналістики, кандидат педагогічних наук.

Затверджено на засіданні кафедри географії України та регіоналістики
Протокол № 12/1 від «28» серпня 2025 року

Завідувач кафедри _____

(підпис)

Іван КОСТАЩУК

Схвалено навчально-методичною радою географічного факультету
Протокол № 1 від «28» серпня 2025 року

Голова навчально-методичної ради _____

(підпис)

Наталія АНДРУСЯК

Мета навчальної дисципліни:

Сформувати у студентів систематизовані теоретичні знання, практичні уміння та навички риторичної культури мовлення, як складової професійної компетентності майбутніх учителів географії закладу загальної середньої освіти. Дисципліна знайомить студентів із особливостями риторичної культури в професійній комунікації вчителя закладу загальної середньої освіти, в тому числі і географії.

В умовах реформування сучасної освіти особливого значення набуває проблема підготовки високкваліфікованого, конкурентноспроможного фахівця – вчителя Нової української школи, який досконало володіє мистецтвом усного слова, як у викладанні навчальних дисциплін, так і у спілкуванні з учасниками освітнього процесу. Даний курс риторики має на меті поглибити і розширити вербальну майстерність педагога щодо володіння живим розповідним словом (культура мовлення), адже саме воно є незамінним чинником потужної мотивації учнів до активної пізнавальної діяльності, безумовним засобом переконання й впливу на розум і почуття школярів.

Завдання курсу:

- ✓ розкрити студентам зміст курсу «Риторична культура вчителя закладу загальної середньої освіти» як окремої дисципліни;
- ✓ ознайомити студентів із методологічними засадами риторичної культури професійної комунікації вчителя географії та вербальну поведінку в освітньому процесі;
- ✓ навчити студентів створювати ефективні публічні виступи (академічне красномовство), як на уроках географії, так і в професійних методичних заходах;
- ✓ розвинути у студентів мовленнєві компетенції, що охоплюють систему мовленнєвих умінь (вести діалог, творити усні й писемні монологічні та діалогічні висловлювання різних видів, типів і жанрів);
- ✓ формувати у студентів навички мовленнєвого етикету та педагогічного такту при спілкуванні з учасниками освітнього процесу.

Результати навчання:

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні набути такі **загальні компетентності**, як:

ЗК 01 Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 02 Здатність до використання методів активізації пізнавальної діяльності, сучасних досягнень методики викладання.

ЗК 03. Здатність до навчання та готовність підвищувати рівень своїх знань.

ЗК 04. Здатність до формування світогляду, розуміння принципів розвитку суспільства

ЗК 05. Здатність до генерування нових ідей (креативності), виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні набути такі **фахові компетентності**, як:

ФК 01. здатність працювати в команді;

ФК 02. здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;

ФК 03. здатність добирати та використовувати сучасні й ефективні методики та технології навчання;

ФК 04. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти на засадах компетентнісного підходу.

ФК 05. Уміння застосовувати сучасні методики і освітні технології, в тому числі й інформаційні, для забезпечення ясного освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Програмні результати навчання:

ПРН 01. Застосовувати знання в практичних ситуаціях

ПРН 02. Оцінювати результати власної роботи, демонструвати уміння працювати в команді.

ПРН 03. Використовувати усно і письмово грамотну державну та іноземну мови у професійній діяльності при обговоренні професійних фахових питань, досліджень та інновацій у сфері географії.

ПРП 04. Встановлювати ефективну взаємодію з батьками, колегами, фахівцями, різними соціальними інституціями з метою забезпечення якості освітнього процесу на засадах партнерства.

ПРП 05. Створювати квазіпрофесійне середовище з метою моделювання ситуацій у майбутній професійній діяльності.

ПРН 06. Здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти, розробляти необхідне для цього навчально-методичне та інформаційне забезпечення.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

знати: базові поняття і стратегії риторичного мистецтва; основні підходи до творення й аналізу риторичного матеріалу; сутність і структурні елементи монологічного й діалогічного мовлення; закономірності мовленнєвої поведінки та механізми мисленнєво-мовленнєвої діяльності; технології культури взаємодії та співпраці між учителем, учнем і батьками в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти;

вміти: використовувати термінологічний апарат риторики; дотримуватися етики й естетики монологічного й діалогічного мовлення відповідно до риторичних норм та норм культури мовлення; брати участь у дискусіях, відстоюючи власну позицію; аргументовано викладати матеріал, використовувати засоби переконання та критично оцінювати власну комунікацію; налагоджувати комунікацію з учасниками освітнього процесу, як на уроках географії так і в позаурочний час;

володіти: технікою мовлення, навичками невербальної комунікації та методами інтерактивної взаємодії (кейс-методи, рольові ігри).

Опис навчальної дисципліни Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни: Риторична культура вчителя закладу загальної середньої освіти												
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	Змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійні	індивідуальні завдання	
Денна	3	6	3	90	2	30	16	-	-	44	-	залік
Заочна	3	6	3	90	2	8	4	-	-	78	-	залік

Структура змісту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Теми навчальних елементів	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ РИТОРИКИ											
Тема 1. Вступ до курсу. Риторика як наука і мистецтво в системі педагогічної освіти	7	3	-	-	-	4	6	1	-	-	-	5
Тема 2. Риторична культури вчителя: від античних традицій до сучасного ідеалу	11	3	4	-	-	4	6	1	1	-	-	4
Тема 3. Техніка мовлення вчителя	9	3	2	-	-	4	11	1	-	-	-	10
Тема 4. Невербальні засоби комунікації в школі	9	3	2	-	-	4	11	-	1	-	-	10
Тема 5. Підсумкове заняття	9	3	-	-	-	6	11	1	-	-	-	10
Разом за ЗМ1	45	15	8	-	-	22	45	4	2	-	-	39

Теми лекційних занять	ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2 ПРАКТИЧНА РИТОРИКА ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ ВЧИТЕЛЯ											
Тема 1. Докомунікативний етап: підготовка до виступу	11	3	2	-	-	7	11	-	1	-	-	10
Тема 2. Композиція та архітектоніка публічної промови	9	3	-	-	-	7	11	1	-	-	-	10
Тема 3. Академічне красномовство вчителя закладу загальної середньої освіти	11	3	2	-	-	7	11	1	-	-	-	10
Тема 4. Риторика конфлікту та подолання бар'єрів спілкування	11	3	2	-	-	7	11	1	1	-	-	9
Тема 5. Підсумкове заняття	19	3	2	-	-	6	1	1	-	-	-	7
Разом за ЗМ 2	61	15	8	-	-	35	61	4	2	-	-	39
Усього годин	90	30	16	-	-	44	90	8	4	-	-	78

Тематика практичних занять

№	Назва теми	Кількість годин
1	Дослідження традицій українського красномовства	2
2	Етичні та естетичні аспекти педагогічного спілкування	2
3	Риторична культура вчителя: майстерність керування голосом та техніка виразного читання педагогічного тексту	2
4	Складання плану та тез виступу на засіданні професійної спільноти	2
5	Методи залучення та утримання уваги аудиторії	3
6	Мовленнєва саморегуляція вчителя у нестандартних та стресових ситуаціях	3
7	Підсумкове заняття	2

Самостійна робота студента

№	Назва теми	Кількість годин
1	Основні поняття та категорії курсу «Риторична культура вчителя закладу загальної середньої освіти»	4
2	Поєднання традиційних цінностей (мудрість, чесність) із сучасними вимогами (толерантність, фасилітація, диджитал-комунікація)	4
3	Соціокультурний ландшафт та його вплив на риторичну культуру вчителя Нової української школи.	4
4	Цифровий етикет та специфіка педагогічного такту в умовах дистанційного навчання	4
5	Узагальнення та повторення вивченого в ЗМ1	6
6	Підготовка до виступу: аналіз аудиторії учасників	4
7	Вербальні технології комунікації вчителя на уроках географії та в позаурочний час.	4
8	Особливості виступу на батьківських зборах та педрадах	4
9	Стратегії виходу з мовленнєвих конфліктів	4
10	Узагальнення та повторення вивченого в ЗМ1	6

Тематика індивідуальних завдань

Теми для досліджень:

Риторика Давньої Греції.

Сократ як ритор.

Платон про риторику.

Риторика Аристотеля.

Риторика Цицерона.

Мовотворчість Івана Вишенського.

Мовна спадщина Григорія Сковороди.

Ораторство Феофана Прокоповича.

Порівняйте стиль викладання та звертання до учнів у працях В. Сухомлинського та А. Макаренка.

Проаналізуйте мовленнєві пастки, які використовують підлітки, та напрацюйте стратегій реагування вчителя.

Проаналізуйте мовлення та способи подачі матеріалу популярними освітніми лідерами (педагогами, керівниками закладів освіти, експертами, управлінцями) у TikTok, Instagram чи YouTube.

Розробіть пам'ятку або чек-лист з етикету онлайн-спілкування для вчителів, учнів та батьків.

Підготуйте повний текст виступу: від етапу «захоплення уваги» до аргументації складних питань та завершального слова (для батьківських зборів, години спілкування для учнів, засідання професійної спільноти педагогів, виступу на публічному заході).

Складіть детальний план-сценарій фрагмента уроку з розміткою логічних наголосів, пауз, модуляцій голосу та жестів.

Складіть тулкід фразеологізмів та мовленнєвих конструкцій для підтримки мотивації учнів.

Підготуйте текст 3-хвилинного виступу перед конкурсною комісією з акцентом на риторичних здібностях.

Підготуйте промову на тему «Сучасний учитель – диригент дитячих сердець» за поданими тезами:

- диригент не просто махає паличкою, він чує найменшу фальш і знає, чому вона виникла, настрої дитини за одним поглядом.

- музику неможливо створити силою, необхідно допомогти серцю дитини «зазвучати» цікавістю до предмета.

- як в оркестрі немає другорядних ролей, так і в класі немає неважливих дітей.

Методи викладання:

- словесні: розповідь, пояснення, лекція, інструктаж, бесіда, дискусія;

- наочні: ілюстрація, демонстрація;

- практичні: практичні роботи, вправи, самостійна робота студентів з різними джерелами інформації, складання конспектів (тез), робота з картою, робота зі статистичними матеріалами, доповідей, повідомлень, презентацій, аналіз проблемних ситуацій, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та географічних закономірностей, прогнозування тощо.

Дистанційні методи навчання: метод індивідуалізованого навчання, навчання з освітніми ресурсами (освітні платформи Google Classroom, Moodle-ЦДПУ, Вікі-ЦДПУ, Хмарка – ЦДПУ), телекомунікаційні методи (Zoom-конференції, зустрічі у Google Meet, робота у Telegram, робота у Viber-групах).

Перелік питань для самоконтролю й контролю навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни

Загальні питання

1. Що вивчає риторика культури?
2. Які основні фактори впливають на риторику культури вчителя НУШ?
3. Що ви вбачаєте у риторичному ідеалі сучасного вчителя та які його основні характеристики?
4. Як риторика вчителя впливає на якість освітнього процесу?
5. Які техніки мовлення впливають на культуру риторики вчителя закладу загальної середньої освіти?
6. Які невербальні засоби комунікації відіграють визначальну роль в утриманні уваги аудиторії?

Теоретико-методологічні основи педагогічної риторики

1. Як ви розумієте поняття «риторичний ідеал» і яким він має бути в сучасного вчителя НУШ?
2. Які античні закони риторики (інвенція, диспозиція, елокуція тощо) залишаються актуальними для сучасного уроку?

3. У чому полягає різниця між культурою мови та культурою мовлення педагога?
4. Які існують типи дихання і чому ліхтарійне (мовленнєве) дихання є професійною необхідністю для вчителя?
5. Як невербальна поведінка вчителя (жести, погляд, дистанція) може вплинути на психологічний клімат у класі?
6. Які риторичні якості вчителя сприяють формуванню його авторитету серед учнів?

Практична риторика та технології виступу

1. Які кроки включає докомунікативний етап підготовки вчителя до виступу на батьківських зборах?
2. Назвіть 3–5 методів захоплення уваги аудиторії («зачіпок») на початку уроку.
3. Чим структура академічної промови (лекції) відрізняється від структури переконуючої промови?
4. Які існують способи аргументації (логічні та емоційні) і як їх поєднувати під час пояснення нового матеріалу?
5. Як вчителю ефективно відповідати на «незручні» запитання учнів, не втрачаючи самовладання?
6. Які мовленнєві стратегії допомагають деескалації конфлікту між учнями під час дискусії?

Система контролю та оцінювання

Види та форми контролю. Формами поточного контролю є усна чи письмова (тестування, есе, реферат, творча робота, лабораторна робота) відповідь студента. Формою підсумкового контролю є залік.

Контрольні заходи включають поточний та підсумковий контроль знань студента. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та інших видів занять, самостійної роботи і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі.

Засоби оцінювання. Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання є: контрольні модульні роботи з використанням стандартизованих тестів та вправ на логічне мислення; проекти (наскрізні проекти; індивідуальні та командні проекти; дослідницько-творчі та ін.); розрахункові, графічні, розрахунково-графічні роботи; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; студентські презентації та виступи на наукових заходах.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни. Загальна кількість балів, яку студент може отримати у процесі вивчення дисципліни протягом семестру, становить 100 балів, з яких 60 балів студент набирає при поточних видах контролю і 40 балів – у процесі підсумкового виду контролю (заліку).

Кількість балів за кожний навчальний елемент виводиться із суми поточних видів контролю. Кількість балів за змістовний модуль дорівнює сумі балів,

отриманих за навчальні елементи даного модуля. Максимальна кількість балів складає: за 1 модуль – 30; 2 модуль – 30 балів.

Студент, який набрав протягом нормативного терміну вивчення дисципліни 60 балів та виконав навантаження за всіма кредитами, має можливість не складати іспит і отримати набрану кількість балів як підсумкову оцінку або складати іспит з метою підвищення свого рейтингу за даною навчальною дисципліною. Якщо студент набрав менше 30 балів, він не допускається до складання заліку.

Підсумкова оцінка за навчальну дисципліну, з якої складається екзамен, виводиться із суми балів поточного контролю за модулями (до 60 балів) та модуля-контролю (екзамену чи заліку) – до 40 балів. Якщо студент за власною ініціативою чи бажанням, крім обов'язкових видів контролю (60 балів), виконує додаткові види роботи – ІНДЗ (фіксовані виступи, реферати, статті, участь в олімпіадах, наукових конференціях тощо), може отримати додатково 20 балів, які також підсумовуються до підсумкової оцінки.

Підсумкова оцінка, як показник результатів вивчення навчальної дисципліни, складається із сумарної кількості балів за поточне оцінювання – 60 балів та підсумкового модуля – контролю (екзамен) – 40 балів, за 100-бальною університетською шкалою.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

<i>Рейтингова оцінка з дисципліни</i>	<i>Оцінювання в системі ECTS</i>	<i>Оцінка за національною шкалою</i>	<i>Залік за національною шкалою</i>
90-100	A	відмінно	Зараховано
80-89	B	дуже добре	
70-79	C	добре	
60-69	D	задовільно	
50-59	E	достатньо	
35-49	FX	(незадовільно) з можливістю повторного складання	Не зараховано
1-34	F	(незадовільно) з обов'язковим самостійним повторним опрацюванням освітнього компонента до перескладання	

Для здійснення контролю знань студентів викладач заповнює журнал, де вказуються оцінки за кожний навчальний елемент. Журнал зберігається у викладача. За модулями заповнюються відомості рубіжного контролю, які подаються і зберігаються на кафедрі.

Розподіл балів, які отримують студенти за кожен елемент

<i>Поточне оцінювання (аудиторна (лекційний матеріал і практичні роботи) та самостійна робота)</i>	<i>Кількість балів (залік)</i>	<i>Сумарна к-ть балів</i>
--	--------------------------------	---------------------------

Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2					40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T1	T2	T3	T4	T5		
5	5	5	5	10	5	5	5	5	10		

Рекомендована література Базова (основна)

1. Богуш А.М. Комунікативно-мовленнєвий супровід професійного спілкування майбутніх вихователів з дітьми. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/6_2011/2.pdf
2. Гилярська О. І. Формування професійно орієнтованої риторичної компетентності майбутніх учителів у педагогічних коледжах. Дисерт. на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2023. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/36650/1/dys-Gilyarska.pdf>
3. Калюжна Т. Г. Культура педагогічного мовлення. Методичні рекомендації. К, 2011. 51с.
4. Климова К. Я. Основи культури і техніки мовлення : навч. посіб. Київ: Ліра, 2007. 240 с.
5. Культура фахового мовлення: Навчальний посібник / За ред. Н. Д. Бабич. Чернівці: Книги XXI, 2006. 496 с.
6. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика : навч. посіб. / Л.І. Мацько, О.М. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 311 с.
7. Пентилюк М. І. Ділове спілкування та культура мовлення : навч. посіб. / М. І. Пентилюк, І. І. Маруніч, І. В. Гайдаєнко. К. : Центр навчальної літератури, 2010. 224 с.
8. Пінчук Ю.В. Риторика, культура та техніка мовлення корекційного педагога: навчально-методичний посібник. Київ: Книга-шлях, 2016. 168с.
9. Сагач Г. М. Риторика : [навч. посіб.]. Г. М. Сагач ; [вид. 2-е, перероб.]. К.: Ін Юре, 2000. 568 с.
10. Стахів М.О. Український комунікативний етикет : навч.- метод. посіб. / М.О. Стахів. – К. : Знання, 2008. – 245 с.
11. Уварова А.М. Формування риторичної майстерності майбутнього вчителя: Навчально-методичний посібник для педагогічних університетів. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2007. – 132 с.

Допоміжна література

1. Герман В. В. Риторична культура вчителя в академічному просторі: навчальний посібник. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. 190с.
2. Кизилова В. Теорія і практика мовленнєвої комунікації : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.; Держ. закл. «Луган. нац. у-т імені Тараса Шевченка», 2011. 184 с.
3. Мирончук, Н.М. Професійно орієнтовані технології формування риторичної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців:

методологія, теорія, досвід, проблеми, [online] 60, 2021. с. 282–289. Режим доступу: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/5120>

4. Переворська О. І., Золотаревська В. О. Комунікативна діяльність та навчання студентів мовленевому впливу. Навчальний посібник. Дніпро : Біла, 2017. 28 с.

5. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс : Посібник для студентів пед.університетів та інститутів / Кол. авторів за ред. М. І. Пентиліук. К.: Ленвіт, 2011. 366 с.

6. Хома О.М., Хома Т.В. Культура мовлення як складова культури особистості. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, Budapest, V (51), Issue: 112, 2017. – С. 24-27.

7. Хома Т.В. Комунікативна компетентність, її складові. / Т.В.Хома // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія». Збірник наукових праць. Вип.1(7), 2018. – С. 203-206